

OKULLARIN YENİDEN YAPILANDIRILMASINA TEKNOLOJİ POLİTİKALARI AÇISINDAN BİR YAKLAŞIM

Doç. Dr. Ali ŞİMŞEK *

ÖZET

Bu yazıda “Yeni bir teknoloji geliştirir gibi eğitim reformu yapabilir miyiz?” sorusuna yanıt aranmaktadır. Bu amaçla, öncelikle eğitim sistemimizin temel sorunları irdelenmekte ve politik düzeyde bir sorgulama yapılmaktadır. Ardından sözkonusu sorunlara çözüm bulma konusunda bugüne değin izlenen yaklaşımlar değerlendirilmektedir. Bu yapılırken, reform girişimlerinin başarısını etkileyen değişkenlere dikkat çekilmektedir. Son olarak, evrensel anlamdaki teknoloji geliştirme sürecinin, eğitim reformu çalışmalarına nasıl uyarlanabileceği üzerinde durulmakta ve işlevsel reformlar yapabilmek amacıyla somut önerilerde bulunulmaktadır.

GİRİŞ

Yedek subay okulundayken bir marş öğretmişlerdi bize. Eğitim ya da tören dönüşlerimizde “Vatan Marşı!” komutuyla birlikte söylemeye başladık hep bir ağızdan. “Başka bir aşk istemez/Sevginle çarpar kalbimiz/Ey vatan, gözyaşların dinsin/Yetiştik çünkü biz.” Gerçi, bazılarımız bu güzel şarkıyı daha önce de duymuştu. İlkokuldan beri bilenlerimiz bile vardı. Ancak, Küçükyalı’nın tozlu ve yankılı tepelerinde ayrı bir anlam taşıyordu şarkımız. Genç subay adayları olarak kendimizi vatana adamıştık ve verilecek her türlü göreve hazırдық. Daha çok, bu coşkunun bir anlatımıydı ağızımızdan çıkan dizeler.

Askerlik görevim sırasında bu şarkıdan duyduğum coşkuyu çok sevdiğim bilim adamlığı yaşamımda pek duyamadım. Nedenleri çeşitli ve yalnız bana özgü değil. Kısaca şöyle özetleyebilirim belki. Eğitimbilimciler olarak çoğumuz kendi uzmanlık alanlarımızda oldukça yetkin insanlarız. En kötü koşullar altında bile ülkemizin eğitim sorunlarına çözümler üretiyor, bunları kamuoyunda tartışıyor ve görev verildiğinde evrensel düzeyde başarılar elde ediyoruz. Ne var ki, bizim çalışmalarımız çoğunlukla sistemin niteliğini belirlemekten uzak kalıyor.

* Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi

Yıllardır “meslekte asıl olan öğretmenliktir” diyen bir anlayış, eğitimi yalnızca okullarda süren bir gösteri sanatı olarak görüp bilimsel yaklaşımlara sırtını dönüyor. Uzmanların en yerinde girişimleri bile okullarda uygulama olanağı bulamıyor. Bu yetmezmiş gibi, son yıllarda işbaşına gelen hükümetler başka ülkelerden sözümona uzmanlar getirip eğitim reformu yaptırıyorlar. Daha doğrusu, yaptırmaya çalışıyorlar ve olmuyor. Gelen yabancılar özenle seçilmediği ve Türkiye’nin koşullarını öğrenme zahmetine bile katlanmadıkları için bir anlamda basma üzerine ipek yama vurmaya kalkışıyorlar. Bu yüzden, sistemde ilk yıpranan yine yeniliğin kendisi oluyor. İpek yok olup gidiyor, üstelik değeri de anlaşılmiyor.

Türkiye’deki eğitim projelerinde danışmanlık yapan ve dürüstlüğüne inandığım Amerikalı bir meslektaşım bana geçenlerde “Sen niçin Milli Eğitim Bakanlığı’nın projelerinde görev almıyorsun?” diye sordu. Biraz da bu sorudan bıktığım için “katkım istenmiyor” diye yanıtladım. Şaşırды ve ardından sanki benim acımı paylaşırcasına “Hükümetinizin politikası yanlış. Kendi insan kaynaklarını kullanmaktan hoşlanmıyor. Yabancı uzmanları yeğliyor ama yabancı uzmanlar Türkiye’yi tanıyınca kadar görev süreleri bitiyor” dedi. Oysa, bizler, bu yoksul ülkenin paralarıyla yurtdışındaki en iyi üniversitelerde öğrenim görmüştük ve kendi isteğimizle Türkiye’ye dönmüştük. Şimdi ülkemiz bizi yok sayıyordu. İşte bu yüzden, Vatan Marşı bana bir bilim adamı olarak coşku vermiyordu. “Yetiştirmizi ve gözyaşlarını dindireceğimizi” söylesek de vatan bizden yararlanmayı denemiyordu. Sanki “gölge etme başka ihsan istemez” diyen sinik bir tutum içindeydi vatani yönetenler.

Acaba neden bu duruma düşmüştük? Ülkemizde yıllardır eğitim reformuyla uğraşanlar ve onların yabancı danışmanları neler yapmışlardı? Yenilik girişimleri, eğitim sistemimizin hangi köklü sorunlarına çözüm getirmişti? Kendi insan kaynaklarımızla gerçekleştirdiğimiz reform çalışmaları ile yabancıların yönlendirdikleri arasında kalıcı etkiler bakımından bir fark var mıydı? Gelecekte neler yapılmalıydı?

İşte bu çalışma, bir şarkının yarattığı çağrışımından hareketle, ulusal eğitim sistemimizdeki okul reformu girişimlerini teknokratik bir bakış açısıyla değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu yapılırken, temel nitelikli sorunlar sıralanacak, şimdiye değin yapılan yenilik girişimleri tartışılacak ve yönlendirici ilkeler önerilecektir.

EĞİTİMİMİZİN KÖKLÜ SORUNLARI

Ülkemizdeki eğitim sorunları değişik ortamlarda ve farklı kesimler tarafından sürekli olarak tartışılmaktadır. Bunları yalnızca sıralamak bile uzun bir liste

oluşturmaktadır. Artan eğitim istemi, yatırımların yetersizliği, kalabalık ve birleştirilmiş sınıflar, aşırı merkeziyetçi yapı, elemeye dayalı sistem anlayışı, fırsat ve olanak eşitsizliği, günü geçmiş programlar, başarısızlık nedeniyle okuldan ayrılma, öğretmen yapısı testler, yöneltme ve danışma eksikliği, öğretmenlerin nitel ve nicel açıdan yetersizliği, etkili olmayan öğretim yöntemleri, teknolojik donanım kıtlığı, niteliksiz öğretim gereçleri, tesislerin verimsiz kullanımı, işlevsel okur yazarlık oranının düşüklüğü, okul dışı eğitim kurumlarının azlığı ve sistemde bilimsel anlamda uzmanlık geleneğinin olmayışı yaşadığımız sorunların başlıcalarıdır.

Aslında, reform tartışması yaparken “Ne tür eğitim sorunlarımız var?” sorusu çok önemli değildir çünkü sorunlarımız zaten bilinmektedir. Gerçekte sormamız gereken soru “Reform politikalarımıza dayanak oluşturacak hangi temel saptamaları yapabiliriz?” sorusu olmalıdır. Bu anlayışla yapılacak saptamalar, yaşadığımız sorunlardan neler öğrendiğimizi ortaya çıkarması bakımından yararlı olacaktır. İşte bu saptamalardan bazıları.

Eğitim sorunlarımızın önemli bir bölümü kuşaktan kuşağa aktararak gelen sorunlardır. Öteden beri süregelen sorunlara zamanla yenileri eklenmekte, ama bunların çok azı çözüme kavuşturulabilmektedir. Oysa, eğitimde yenilik girişimlerinden sonuç alabilmek için her reform döneminin yetiştirdiği farklı bir kuşağın olması gerekir. Bu da, her kuşağın eğitim yaşantılarının farklılaşmasını öngörür. Eğitim sistemimizin hedefleri, varolan toplumsal düzeni olduğu gibi sürdürmekten çok, onu değiştirecek yeni bir insan tipinin yaratılmasını öngörmektedir. Ne var ki, aynı sorunların içinde büyüyen ve eğitimleri birbirine benzeyen insanların yeni bir toplumsal düzen yaratmaları çoğu zaman olanaklı değildir.

Çözüme kavuşturulamayan eğitim sorunlarımızın varlığı, bu sorunların karmaşıklığından değil, sorunları çözme konusunda gösterilen kararsızlıktan ileri gelmektedir. Türkiye’de eğitim konusuyla ilgili kararların alınmasında Milli Eğitim Bakanlığı’nın tekeli vardır. Bakanlık, bir kamu hizmetinde tekel olmanın getirdiği sorumluluk anlayışıyla davranmak yerine, elindeki gücü “ben yaparım olur” mantığıyla kullanmaktadır. Başka bir deyişle, ulusal eğitim tekelimizin yapısı ve işleyişi katılımcı değildir. Bu nedenle, alınan kararlar toplumsal uzlaşmanın bir ürünü olmaktan uzaktır. Dahası, çoğu zaman, ülke gündemine yerleşen eğitim sorunlarının tartışılmasında bakanlık bir taraf olarak bile ortaya çıkamamaktadır. Çıktığı zaman da, politikaları belirsiz olan bir kurum görüntüsü vermektedir.

Eğitim sorunlarımıza çözüm üretilirken bilimsel araştırmalardan ısrarla kaçınılmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı, hiyerarşik yetki kullanımına dayalı bürokratik bir karar politikası izlemekte ve alınan kararların büyük bir çoğunluğu

araştırmalara dayanmamaktadır. İnanılması güç ama eğitim sektörünün dışından gelen bakanlar bile sorunlara ilişkin hiçbir ön çalışma yapmadan, ayaküstü basın toplantılarında gelecek için ciddi doğurguları olan açıklamalar yapmaktadırlar. Oysa, bu açıklamalar, genelde bakanların kişisel görüşlerinden oluşmaktadır. Nitekim, iyi bir durum değerlendirmesi yapılmadan başlatılan ya da sona erdirilen uygulamalar, en yalın sorunları bile içinden çıkılmaz hale getirmektedir. Böylece, ülkemizdeki reform girişimlerinin çoğu gelip geçici siyasal eğilimler olarak etkisini göstermektedir. Bunun doğurgusu nedir? Sonuç şü ki, ciddi olmayan açıklamalar ve kalıcılık göstermeyen uygulamalar, eğitim politikası geliştiren kişi ya da kuruluşların güvenilirliğini ortadan kaldırmaktadır.

Eğitim sistemimizde köklü bir vizyon eksikliği gözlenmektedir. Ne yaptığını tam bilmeyen ve ne yapacağı konusunda yönlendirici bir bakış açısına sahip olmayan siyasal kadrolar, Milli Eğitim Bakanlığı'ndaki kurum kimliğinin belirleyici bir özelliği haline gelmiştir. Üzülerek belirtmek gerekir ki, bakanlık örgütünde görev yapan yöneticilerin nitelikleri ile sorumlu oldukları işin gerekleri karşılaştırıldığında, gelecek için umutlanmak olanaklı değildir. Kuşkusuz, bu durum, alınan kararlara da yansımakta ve Türkiye'nin yetiştirmek istediği insan tipini kestirmek gittikçe zorlaşmaktadır.

Kararsızlık ve vizyon eksikliğine eklenebilecek bir başka olumsuzluk da, istikrarsız siyasal yapıların eğitime yansımasıdır. Burada sözü edilen, hükümetlerin sürekli değişmesi değildir. Bunlara zaten toplum alışmış durumda. Daha ilginç olan bir durum, aynı siyasal partinin hükümetleri döneminde ya da aynı başbakanın yönetiminde görev yapan milli eğitim bakanları bile birbirine karşıt uygulamaları başlatabilmişlerdir. Hatta, kendi başlattığı bir yeniliği yalnızca bir yıllık uygulamadan sonra ve bilimsel anlamda dikkate alınabilecek hiçbir gerekçe göstermeden tümüyle kaldıran bakanlar bile olmuştur. Oysa, kamu yönetimi alanında "sorumlu davranış" ilkesini önemseyen ülkelerde yurtaşları ilgilendiren köklü kararlar, günübirlik esinlenmelere dayalı "cahil cesareti" ile alınmaz. Olumsuzluđun faturasını mutlaka o kararları veren insanlar öderler ve bu hesabın verilmesi devletin saygınlığı açısından önemlidir. Oysa, ülkemizde bir hesap verme geleneği bile oluşmamıştır.

Sorunların çözümüne dönük çalışmalar yapılırken yenilikten etkilenecek kesimlerin bilgilendirilmesi çoğunlukla gözardı edilmektedir. Dünyanın en iyi eğitim reformunu tasarımılayabilirsiniz, ancak reformun başarısı, uygulayıcıların sahiplenme derecesi ve teknik becerileriyle sınırlıdır. Ülkemizdeki reform girişimlerinde, getirilen yenilikten etkilenecek yönetici, uzman, öğretmen, öğrenci ve anne-babalara hiçbir bilgilendirme yapılmamıştır. Kuşkusuz, yeniliğin ne olduğunu bilmeyen insanlardan destek almak olanaklı değildir. Bunun doğal sonucu

da, yeniliğe karşı eskiyi sürdürme eğilimi gösteren insanların ortaya çıkmasıdır. Ne yazık ki, sistemde belirleyici olan da budur.

Eğitim sorunlarını çözmekle yükümlü kurumların gündemleri ile ülkemizin eğitim gereksinimleri arasında büyük uçurumlar vardır. Özellikle Milli Eğitim Bakanlığı'nın gizli bir gündeme sahip olduğu söylenebilir. Çoğu kez, şuralarda alınan kararlara, bakanlık yetkilileri tümüyle katıldıklarını ve bu doğrultuda uygulama planları hazırlayacaklarını bildirmelerine karşın, köklü hiçbir şura kararı uygulamaya konmamış ve yetkililer kendi kişisel gündemlerini sürdürmüşlerdir.

BAŞLICA REFORM GİRİŞİMLERİ

“Eğitimde bir yaş yirmibeş yıldır” anlayışı, çoğu ülkenin reform çalışmasında temel hareket noktası olarak kabul edilmiştir. Bunun gerekçesi oldukça açıktır: Eğitim alanında yapılan yeniliklerin kalıcı etkileri, ancak bir kuşak o yenilik doğrultusunda eğitim gördükten sonra ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin son yirmibeş yıllık döneminde yetiştirdiği kuşakların yüzyüze geldikleri eğitim reformu çalışmalarına bakıldığında, aslında bu kuşakların ‘çok yaşlı’ oldukları dikkati çekmektedir.

Cumhuriyetin başından bu yana girilen reform çalışmalarına bakıldığında, bunların çok azında başarı sağlandığı, ötekilerin ise büyük yıkımlara neden oldukları gözlenmektedir. Sözkonusu yenilik girişimlerini şöyle özetlemek olanaklıdır:

Daha Kurtuluş Savaşı sürerken Ankara'da yapılan eğitim kurultayı, çağdaş Türkiye'nin yaratılmasında önemli bir adım olan öğretimin birleştirilmesi uygulaması, cumhuriyetin ideallerini halka yayan ulus okulları, kısa sürede büyük başarılar yaratan okuma-yazma seferberliği, bugün bile gıpta ile sözü edilen öğretmenlik uygulaması, Türk aydınlarının kimlik kazanmasında ciddi katkılar sağlayan Latin klasiklerini Türkçeye çevirme ve eğitim tarihimizde destanlaşmış olan köy enstitüleri gibi reformlar Kemalist eğitimin en güzel yenilik örnekleridir.

1950'lerde başlayıp son günlerde iyice belirginleşen ve bir anlamda “kemalizm sonrası yıllar” diyebileceğimiz dönemin reform girişimleri olarak da şunlar sayılabilir: Bir türlü gerçekleştirilemeyen sekiz yıllık temel eğitim, siyasal kaygılarla kısa dönemde yetiştirilen öğretmenler, neden başlayıp bittiği belli olmayan ilköğretimde altı yaş uygulaması, adından başka güzel hiçbir yanı kalmayan bir milyon bilgisayar projesi, yayınlarıyla eğitimbilimcileri güldüren açık lise denemesi, üniversiteye alternatif olarak eğitim akademisi kurma çabası, akademisyenlerce başlatılan fakat çetelerce sona erdirilen kredili sistem, söylentileri bir türlü dinmeyen kitap basımını özelleştirme uygulaması, mantığını

anlamakta zorlandığımız eğitim uzmanlarının öğretmen olarak atanması, ne işe yarayacağı adından bile çıkarılamayan müfredat laboratuvar okulları ve “yüzyılımızın yüzakı” diye alay edilen Milli Eğitimi Geliştirme Projesi.

Başarılı reform girişimlerinde dikkati çeken en önemli boyut, reforma duyulan gereksinimin açıkça ortaya konması ve gerekli çalışmaların büyük bir kararlılık içinde yürütülmesidir. Bu da, vizyonu sağlam bir önderlik sunmayı gerektirir. Ayrıca, sistemin içindeki herkese reform bilincini kazandırmak ve etkin katılımı sağlamak gerekmektedir. Reformun tepeden ya da tabandan başlatılması pek önemli değildir. Önemli olan, reform yaparken sistemik bir yaklaşım izlemektir. Bu yaklaşım, büyük ölçüde, teknoloji geliştirmede izlenen ardışık adımlara dayanmaktadır.

TEKNOKRATİK YAKLAŞIM

Çağdaş teknoloji, eğitimi birçok yönden etkilemektedir. Bu etkileme, eğitimin yalnızca içerik ve yöntemleriyle sınırlı değildir. Teknoloji üretimi ya da transferi gibi konularda izlenen yaklaşımlar, eğitim reformu çalışmaları için de işlevsel bir sistematik sunmaktadır. Bu sistematığın başlıca aşamalarını çözümlene, tasarımı, geliştirme, uygulama ve değerlendirme olarak sıralamak olanaklıdır.

Çözümlene yapılırken, reforma temel oluşturacak sorunlar irdelenir. Bu sorunların hangilerinin öncelikli olabileceği tartışılır. Toplum, birey, okul ve eğitime ilişkin genel felsefeler açıklığa kavuşturulur. Reformun sağlayacağı iyileştirmeler saptanır. Bu iyileştirmelerin ortaya çıkaracağı eğitsel sonuçlar gözden geçirilir. Ayrıca, sistem yaklaşımı içinde reformdan etkilenecek öğelerin bağlı durumu üzerinde durulur. Çözümlene aşamasının çıktısı, tasarımılamada temel alınabilecek verilerin dökümüdür.

Tasarımılama sürecinde, reformun niteliğine ilişkin kararlar verilir. Bu aşama, daha çok, reformun her alt sistemde getireceği yenilikleri ön plana çıkarır. Tasarım yapılırken eğitim reformunun amaçları, içeriği, eylem akışı, yöntemi, kaynakları ve değerlendirme esasları üzerinde durulur. Tasarım aşamasının çıktısı, aslında reformun taslağıdır ve bu taslak geliştirme etkinlikleri için çatıyı oluşturur.

Geliştirme aşamasında, tasarımılamada verilen kararlar kullanılabilir ürünlere dönüştürülür. Eğitim programları, görsel-işitsel öğrenme ortamları, tanıtım gereçleri, uygulama rehberleri, öğretmen-öğrenci klavuzları, eylem planları, etki değerlendirmesinde kullanılacak araçlar ve destek hizmetlerine ilişkin öteki malzemelerin tümü bu aşamada üretilir. Ancak, beklenen nitelik ve sayıda ürün geliştirilmeden uygulama aşamasına kesinlikle geçilmemelidir.

Uygulama sırasında, önceden geliştirilmiş olan reform taslağı iyi seçilmiş bir örneklem üzerinde sınıdır. Fakat uygulamaya geçmeden önce iyi bir plan yapılmalı, yeterli bütçe ayrılmalı, katılımcıların eğitimi gerçekleştirilmeli ve kaynakların eşgüdümlemesi sağlanmalıdır. Tüm bu çalışmalar tamamlanmadan uygulamaya geçmek, reformun başarısı için sakıncalar yaratabilir. Bu aşamada elde edilen sonuçlar, değerlendirmeye temel oluşturur.

Değerlendirme yapılırken, uygulamanın sağladığı sonuçlar yorumlanır. Eldeki verilere dayalı olarak yeniliğin etkili, verimli ve çekici olup olmadığı değerlendirilir. Eski uygulamalara oranla daha başarılı sonuçlar alınmış ise, yenilik yaygınlaşma şansına sahiptir. Eğer sonuçlar olumlu değilse, nerelerde aksama olduğu saptanmaya çalışılır. Bazen aksaklıkları düzelterek yeniliğin daha iyi sonuçlar vermesini sağlamak uygun bir yaklaşımdır. İyileştirmeye dönük değerlendirme süreçlerinde, özellikle tasarımcılar ve uygulayıcılar sorumluluk almalıdırlar. Ancak, reformun bütüncül etkilerinin değerlendirmesi sözkonusu ise, dışardan ve bağımsız değerlendirmecilere görev verilmelidir.

Görüldüğü gibi, teknokratik süreç birikimsel ve aşamalıdır. Her aşamada oldukça kapsamlı çalışmalar yürütülmekte ve bir önceki aşamanın çıktısı bir sonraki aşama için girdi niteliği taşımaktadır. Her türlü etkinlik önce kafalarda, ardından kağıt üzerinde ve sonra uygulamada sınırlanmaktadır. Deneme sonuçlarına göre vazgeçme, düzeltme ya da yaygınlaştırma politikalarından biri yeğlenmektedir. “Hele bir başlayalım, sonra duruma göre davranırız” mantığının teknokratik yaklaşımda yeri yoktur.

Çağdaş teknokratik yaklaşımın en önemli varsayımlarından biri, başarı ya da başarısızlığın çoğunlukla önceden yordayıp gerekli önlemlerin alınabileceğidir. Dahası, teknokratik yaklaşımın öngördüğü sistemik değişme ilkelerinin reform sürecinde işe koşulması, yeniliğin başarı olasılığını artıracaktır.

GELİŞTİRME ÖNERİLERİ

Pekçok ülkenin eğitim reformu girişimlerinin incelenmesinden Türkiye için de geçerli olabilecek bazı sonuçlar çıkarmak olanaklıdır. Başarılı reformların tümünde, sistemik değişimin ilkeleri yönlendirici bir işlev üstlenmiştir. Bu ilkelerin başlıcalarını şöyle sıralayabiliriz:

- Reforma yön verecek değerlerin belirlenmesi
- Çalışmalar konusunda bütüncül bir bakış açısına sahip olunması
- Gerekli örgütsel değişimlerin yaratılması
- Destekleyici önderlik sunulması
- Kararlara çoğulcu katılımın sağlanması

- Tüm süreçler için uygun zamanlama yapılması
- Çalışmaları hızlandırıcı bir siyasal iklim oluşturulması
- Uzun dönemli, ayrıntılı ve seçenekli eylem planlarının hazırlanması
- Derin ve geniş destek bulunması
- Reform nedeniyle değişen beklentilere duyarlık gösterilmesi
- Yeniliklere ilişkin eğitim olanaklarının sağlanması
- Reformun başarısı için işbirliği yapan toplulukların oluşturulması
- Okulun bir toplum merkezi olarak kullanılması
- Aşamalı ve birikimli bir yaklaşım izlenmesi
- Değerlendirme yapılarak kanıtların belgelenmesi.

Tüm bu ilkelerin uygulamalara yansıtılması, reform girişimlerinin özellikle hazırlık aşamasında oldukça karmaşık işlemlerin yürütülmesini gerektirmektedir. Ciddi bir planlama yapılmadan başlatılan uygulamalarda ortaya çıkan sorunların çözümü, önceden düşünülmemiş olacağı için gecikme ya da aksamalar doğabilir. Türkiye’de pekçok yenilik girişimi bu yönüyle başarısız olmuştur. Her reform girişimi, duyarlı dengeler üzerine oturur ve reformdan olumlu sonuç alabilmek için ilgili kesimlerin çıkar ilişkileri gözönünde tutulmalıdır. Ayrıca, reform süreci olabildiğince açık işlemeli ve ulaşılan değerlendirme sonuçları sürekli paylaşılmalıdır.

SONUÇ

Baştaki sorulardan bazılarına yeniden dönüyorum: Neden reform yapmayı başaramıyoruz? Yanıt açık: Reform yapmak için ciddi bir sistematiğimiz yok. Reform yapmaya çalışanlar, çoğu zaman genelge yayınlayarak yeniliği gerçekleştirebileceklerini sanıyorlar. Bu büyük bir yanılgı çünkü şimdiye değin pekçok genelge yayımlandı fakat genelgecilik anlayışıyla işe yarar bir eğitim reformu yapılamadı. Bunun yerine, öğrenciyi merkez alan ve öğretmenleri güçlendiren bir yaklaşım benimsenmelidir.

Daha özel bir soru: Yabancı danışmanların reform sürecine önemli bir katkısı oluyor mu? Bu yönde hiçbir kanıt yok. Hükümetlerimizin danışman kullanma politikası, reformculuğun doğasına ters. Genellikle, parasal destek alınan uluslararası kuruluşlar, politika dayatıyor ve yabancı danışmanları kendileri saptıyorlar. Bir eğitimbilimci olarak, bu danışmanların niteliklerinden oldukça kuşkuluyum. Oysa, reform danışmanları kendi alanlarında yetkin insanlar olmak zorundadırlar. Son bir not: Proje anlayışı ve ihale mantığıyla reform yapılmaz. Ben, geleceğimizin bakanlık ihalesini kazanan şirketlerce biçimlendirilmesine razı değilim. Sizler razı mısınız?